

privatizacij žengte marš!

AUŠRA RADZEVIČIŪTĖ

VILNIAUS SAVIVALDYBĖS PRADĖTA VIEŠA DISKUSIJA APIE KETINIMUS PRIVATIZUOTI JAI PRIKLAUSANČIAS ĮMONES VERČIA PASIDOMĖTI, AR IŠ TIKRŲJŲ ŠIS BŪDAS TINKAMAS. VIENA VERTUS, TAIP GALIMA PRASIMANYTI PAPILDOMŲ LĖŠŲ, KAI AKIS BADO DIDŽIULIS JŲ STYGIUS IR AUGANTIS BIUDŽETO DEFICITAS. JUOLAB KAD PRIVATIZACIJĄ PRISIMINĖ NET IR TOS REGIONO ŠALYS, KURIOS IŠ EKONOMIKOS MĖSMALĖS TURI GALIMYBIŲ IŠLIPTI GREIČIAUSIAI – LENKIJA IR ESTIJA. KITA VERTUS, LIETUVIŲ PRAKTIKA PRIMENA NE VIENĄ LIŪDNĄ ATVEJĮ, KAI „NORĖJOME KAIP GERIAU, O IŠĖJO KAIP VISADA“.

2009 m. lapkritį švedų investicinės bendrovės „East Capital Group“ vadovas Peteris Elamas Håkanssonas pareiškė, kad atėjo metas supirkinėti nekilnojamąjį turtą (NT) Baltijos šalyse, nes dėl ekonominės krizės jis gerokai nuvertėjo. „Šiandien kainos tokios, kad pirkčiau viską. Atėjo laikas ilgalaikiams investuotojams“, – tikino P. E. Håkanssonas ir pridūrė, kad Lietuva gali parduoti daugiau turto, nei planuoja, ir neva geriausias pavyzdys mums – kaimynė Lenkija, kuri, nepaisydama gana gerų ekonomikos rezultatų, nacionalinio biudžeto deficitą mažins parduodama dalį energetikos, naftos ir vario gavybos bendrovių akcijų.

KĄ PLANUOJAMA PARDUOTI?

Vilniaus miesto meras Vilius Navickas įsitikinęs, kad galima visiškai ar iš dalies privatizuoti tokias bendroves kaip „Vilniaus vandenys“, „Susisiekimo paslaugos“, Vilniaus šilumos tinklai, „Vilniaus autobusai“, „Vilniaus troleibusai“, Kalvarijų turgus. Anot miesto vadovo, savivaldybė ketina išlaikyti strateginių bendrovių kontrolę, sau pasilikdama ne mažiau kaip 51 proc. akcijų. Paskelbusi privatizaciją, Vilniaus miesto savivaldybė per dvejus metus tikisi gauti apie pusę milijardo litų.

2009 m. spalį Lietuvos ministras pirmininkas Andrius Kubilius su ministerijų atstovais taip pat aptarė, ką būtų galima privatizuoti 2010 metais. Neoficialiomis žiniomis, privatizuotinų sąrašas – apie 50 įmonių. Ir šis sąrašas metų pabaigoje dar buvo tikslinamas.

Ar šiame valgiaraštyje yra kas nors labai skanaus? Kaip pažiūrėsi, nes dėl skonio nesiginčijama. Smiltynės perkėla, Giraitės ginkluotės gamykla, „Geležinkelių apsaugos želdiniai“, Sartų žirgynas, „Raseinių melioracija“, „Geoterma“... Ūkio ministras Dainius Kreivys kategoriškai pareiškė, kad jokių būdu nebus privatizuojama „Klaipėdos nafta“. Tačiau neatsisakoma sumanymo parduoti dalį Lietuvos elektrinės (Elektrėnuose) akcijų, verda diskusijos dėl Lietuvos pašto ir „Lietuvos geležinkelių“. Na, dėl pastarųjų svarstymai galbūt ir pristabdyti, bet akmenyje neiškirsta – gal ir bus privatizuota. Verta paminėti ir valstybinius miškus, kurių privatizavimui jau ne vienus metus aktyviai pritaria lobistai ir kraštutiniai laisvosios rinkos šalininkai.

Klubo „Pinigų srautas“ prezidentas Audrius Dzikevičius tik patvirtina visiems jau gerai žinomą tiesą: dėl ekonominės krizės, t. y. objektyvių priežasčių, verslo ►

2009 M. LAPKRITĮ ŠVEDŲ INVESTICINĖS BENDROVĖS „EAST CAPITAL GROUP“ VADOVAS PETERIS ELAMAS HÅKANSSONAS PAREIŠKĖ, KAD ATĖJO METAS SUPIRKINĖTI NEKILNOJAMĄJĮ TURTA BALTIJOS ŠALYSE, NES DĖL EKONOMINĖS KRIZĖS JIS GEROKAI NUVERTĖJO.

KLUBO „PINIGŲ SRAUTAS“ PREZIDENTAS AUDRIUS DZIKEVIČIUS VIS DĖLTO PABRĖŽIA, KAD EKONOMINIS SUNKMETIS GEROKAI SUMAŽINO LIETUVOJE VEIKIANČIŲ ĮMONIŲ VERTĘ, NES PABLOGĖJO PERSPEKTYVOS ARTIMIAUSIAIS METAIS GENERUOTI ANKSTESNIO LYGIO PINIGŲ SRAUTUS.

ir įmonių vertė gerokai krito. Todėl parduoti tai, ką dar galima parduoti, verta tik tuomet, jei įmonių pardavimas, prismaugus pinigų stygiui, – vienas būdų gauti bent kiek pajamų, jei įmonei gresia bankrotas, o potencialus investuotojas ją restruktūrizuotų ir pastatytų ant kojų, taip pat jeigu įmonėje stebimas neefektyvus valdymas, lėšų švaistymas ir t. t.

„Negalima daryti apibendrintos išvados, kad privatizavimas šiandien tikslingas ir naudingas. Taip pat reikia turėti omenyje, kad pelningai dirbančių įmonių pardavimas užkirs kelią valstybei ar savivaldybei gauti papildomų pajamų dividendų forma ateityje“, – mano A. Dziukevičius.

KĄ PARDUOTI NAUDINGA

Ar iš tiesų turime ką sėkmingai ir pelningai parduoti? Lietuvos laisvosios rinkos instituto (LLRI) vyresnysis ekspertas Žilvinas Šilėnas tvirtina, kad privatizuoti yra ką – pradedant įmonėmis (nuo „Klaipėdos naftos“ iki skirstomųjų tinklų) ir baigiant NT. „Valstybė turi tiek turto, kad net pati dorai nežino. Tai akivaizdus blogo valdymo pavyzdys“, – sako Ž. Šilėnas.

Ekonominių tyrimų centro ekspertas Viktoras Veitas mano, kad pagrindinės įmonės jau privatizuotos, nors, kita vertus, teoriškai parduoti galima viską. Tačiau reikėtų įvertinti, ar tai naudinga visuomenei.

„Teoriniu požiūriu naudingiausia privatizuoti įmones, kurios nėra natūralios monopolijos ir negamina visuomeninių gėrybių. Vis dėlto pasaulyje yra nemažai sėkmingų pavyzdžių, kai natūralios monopolijos yra privačios arba kai visuomeninės gėrybės kuriamos bendradarbiaujant privačiajam ir viešajam sektoriams“, – dėsto V. Veitas. Pasak jo, norint įgyvendinti optimalią privačiojo ir viešojo sektorių bendradarbiavimo schemą, reikia trijų esminių dalykų:

- visuomenės interesų atstovai turi iš tiesų atstovauti visuomenės interesams (Lietuvoje tai labai ginčytina);
- politikai ir valdininkai turi būti ne mažiau kompetentingi už verslininkus ar bent jau į juos panašūs (mūsų šalyje tai būtų malonus netikėtumas);
- verslo kultūra neturi būti pagrįsta principu „geresnis tas, kuris visus apmauna“ (stambiojo verslo srityje tai dažnai vyraujantis principas Lietuvoje).

„Taigi atrodo, kad Lietuvoje nėra prielaidų optimaliam privačiojo ir viešojo sektorių bendradarbiavimui. Nepavykęs „Leo LT“ projektas – tokios situacijos pavyzdys. Todėl visuomenei naudingiausia privatizuoti tas įmones, kurios veikia daugiau ar mažiau konkurencinėje aplinkoje ir gamina ar teikia komercinius produktus ar paslaugas“, – konstatuoja V. Veitas. Todėl Vilniaus infrastruktūrinių įmonių („Vilniaus vandenys“, „Susisiekimo paslaugos“, „Vilniaus autobusai“, „Vilniaus troleibusai“, Vilniaus šilumos tinklai) privatizavimas greičiausiai nebūtų naudingas visuomenei.

Ekonominių tyrimų centro ekspertas sutinka, kad bent jau iš dalies turėtų būti privatizuojamos tokios įmonės kaip „Lietuvos jūrų laivininkystė“, Smiltynės perkėla, „Geležinkelių apsaugos želdiniai“, Giraitės ginkluotės gamykla, Sartų žirgynas, „Geoterma“ ar „Raseinių melioracija“.

„Tačiau reikia pabrėžti, kad kiekviena šių įmonių turi savo specifiką ir jas reikia analizuoti atskirai. Pavyzdžiui, Smiltynės perkėla – vienintelis susisiekimo su Neringa būdas. Vadinasi, privatus savininkas bus monopolininkas. Panašiai ir su „Geoterma“: viena vertus, ši įmonė atlieka tyrimus geoterminės energijos generavimo srityje, ką privačiam savininkui būtų nenaudinga tęsti, tačiau jie valdo

ir geoterminę elektrinę, kurią privatizuoti galbūt naudinga. O Giraitės ginkluotės gamykla dėl savo skolų pirkėjo gali ir nesulaukti“, – analizuoja V. Veitas.

Radus tinkamą privačiojo ir viešojo sektorių bendradarbiavimo sprendimą, iš dalies būtų galima privatizuoti ir Lietuvos paštą bei „Lietuvos geležinkelius“, tačiau didžiausi kliuviniai ieškant tokio sprendimo jau išvardyti anksčiau. Kalbant ne apie kai kurių įmonių pardavimo naudingumą, bet apie galimą jų patrauklumą potencialiems investuotojams, nesunkiai pastebimas atvirkštinis efektas: patraukliausios natūralios monopolijos, kurių privatizavimo nauda visuomenei abejotina.

LAIKAS PIRKTI IR LAIKAS PARDUOTI

LLRI vyresnysis ekspertas Ž. Šilėnas, kaip ir dera jo atstovaujamai įstaigai, įsitikinęs, kad jeigu yra noras privatizuoti, tinkamas bet koks laikas. „Kai nėra noro, prisidengiama neva netinkamu laiku. Kainos kyla? Neparduokime, nes kaina dar pakils. Kainos krinta? Neprivatizuokime, nes gal dar nukris. Kainos nukritusios? Per mažai gausime. Valdžia nėra ir neturi būti spekuliantė rinkoje. Geras pavyzdys – Estija. Net ir esant geresnei biudžeto situacijai, ji pardavė „Eesti Telecom“ akcijas, kad reikėtų mažiau skolintis. Parduodant turtą, galima sumažinti skolinimosi poreikį ir našatą mokesčių mokėtojams ateityje“, – tikina Ž. Šilėnas. Anot jo, jei įmonė iš tikrųjų perspektyvi, ateityje numatomas jos pajamų augimas, o tai atsispindi ir įmonės rinkos kainoje. Tad jei parduodama atvirai ir skaidriai, „per pigiai“ parduoti neįmanoma. Įmonė kainuoja tiek, kiek ją vertina rinka.

Klubo „Pinigų srautas“ prezidentas A. Dzikevičius vis dėlto pabrėžia, kad ekonominis sunkmetis gerokai sumažino Lietuvoje veikiančių įmonių vertę, nes pablogėjo perspektyvos artimiausiais metais generuoti ankstesnio lygio pinigų srautus. „Be abejo, infrastruktūrinių bendrovių, tokių kaip vandens tiekimo, visuomeninio transporto ir pan., vertė krito mažiau, nes jų pajamos ne taip mažėjo, o sumažėjusios veiklos išlaidos (tarkim, dėl sumažintų atlyginimų) gali kompensuoti pajamų praradimą“, – sako A. Dzikevičius. ▶

KA PARDUODA KAIMYNAI?

2009 m. spalį Estijos ekonomikos ir komunikacijos ministras Juhanas Partsas pareiškė, kad ryšių bendrovės „Eesti Telecom“ 24 proc. akcijų pardavimas (už 4 mlrd. kronų) nesusijęs su žūtbūtinu noru papildyti valstybės biudžetą ir mažinti deficitą. Tačiau kai kurie Estijos analitikai siūlo nesidrovėti ir pripažinti, kad krizės sąlygomis pinigai, gauti iš privatizacijos, labai svarbūs: viena krona tuomet, kai valstybei rieta, geriau nei 10 kronų gerais laikais.

Galbūt ši logika, o gal ir racionalus estiškas pasitikėjimas savo jėgomis paskatino iš dalies privatizuoti ir „Eesti Energia“ – biržoje ketinama parduoti 25 proc. šios bendrovės akcijų ir už jas gauti 450 mln. eurų. Žinoma, būsimus investuotojus estai vilioja galimybėmis uždirbti gerus dividendus – tarkim 72 mln. eurų. Londono biržoje platintos „Eesti Energia“ obligacijos nustebino savo pelningumu – 6,5 proc., nors pradinis pelningumas buvo tik 4,5 procento.

Dar iki ekonominio sunkmečio kaimynai latviai ieškojo investuotojų, galinčių susidomėti ryšio bendrovėmis „Lattelecom“ ir LMT, tačiau dabar entuziazmas beveik visiškai išblėso – politikai mano, kad parduoti šiuos patrauklius objektus nėra prasmės, nes kaina bus itin žema.

Kai kurias latvių bendroves, kurias galbūt išgelbėtų privatizavimas, saugo tai daryti draudžiantys įstatymai. Vienas pavyzdžių – Latvijos paštas (*Latvijas pasts*). Beviltskai nuostolinga ir ties subyrėjimo riba atsidūrusi įmonė turi monopoliją iki 2013 metų. Potencialiems investuotojams patiktų Latvijos energetikos bendrovė „Latvenergo“ ir skrydžių bendrovė „airBaltic“, tačiau jų privatizuoti neplanuojama. Tad ką žada parduoti latviai? Žinoma, banką „Parex“. Tai svarbiausia užduotis.

V. Veitas mano, kad sunku rasti svarią priešastį privatizaciją vykdyti esant ekonominiam sunkmečiui. Išskyrus vieną – žūtbut reikia pinigų. Tik bėda ta, kaip tikina ekspertas, kad tų įmonių, kurias galima privatizuoti, pardavimas nesukurs pakankamai lėšų. Bent jau tiek, kiek reikia biudžetui lopyti. Tai padaryti gali tik monopolijos, bet dažnu atveju tik naudodamos ateities pajamas. Dilema ta, kad kuo didesne kaina bus privatizuotas vienas ar kitas objektas, tuo didesnę pelną iš jo turės gauti investuotojas. „Tai nebūtų problema, jei investuotojas savo grąžą užsitikrintų didindamas įmonių veiklos efektyvumą, o valstybė tinkamai reguliuotų monopolininko kainas. Tačiau toks privatizacijos tikslas turi būti suformuluotas ir tinkamai įgyvendintas, o kad taip ir bus, drįsčiau abejoti. Kitais atvejais investuotojo grąža bus užsitikrinama didinant kainas, o tai jau galima traktuoti kaip pinigų skolinimąsi iš investuotojo, už tai jam suteikiant garantuotas pajamas ateityje“, – dėsto V. Veitas. Ir priduria: neblogą sumą už privatizuojamus objektus galima gauti ir dabar, tačiau už tai vėliau mokės visi gyventojai.

Ir vis dėlto, jeigu Lietuvoje bus paskelbtas privatizavimas, koks būdas būtų pats tinkamiausias? A. Džikevičius mano, kad skirtingoms įmonėms tiks skirtingi privatizavimo modeliai, tačiau šiandien labiausiai priimtini – tarptautiniame konkurse atrinktos bendrovės ir tiesioginės derybos su jomis.

„Tai, kad gretimos šalys planuoja rinkai pasiūlyti savo valdomas bendroves, žinoma, didina konkurenciją, o tai reiškia, kad, norint gauti gerą kainą ir gerą investuotoją, reikės nemažai padirbėti įmonės pardavimo ir informavimo srityse. Parduoti įmones siekiant trumpalaikių tikslų – gauti pinigų iš įmonės turto – būtų

Klubo „Pinigų srautas“ prezidentas A. Džikevičius neabejoja, kad ir įmonių pirkėjų galimybės gerokai pablogėjusios: finansiniams investuotojams, kurie įmonių įsigijimo sandorius buvo linkę finansuoti skolintomis lėšomis, šiandien labai striuka. Tad realų susidomėjimą dabar rodo strateginiai investuotojai – stambios pramonės bendrovės ar jų grupės. „Gerais laikais jos sukaupe pakankamai finansinių išteklių, kad dabar palankiomis sąlygomis išplėstų rinką, išgydamos konkurentą sutaupytų išlaidų, pasiektų masto ekonomiją ir pan.“, – sako A. Džikevičius.

V. Veitas pasakoja, kad ekonominės krizės laikotarpiu yra tik dvi paskatos investuoti: turint laisvų lėšų galima labai pigiai įsigyti gero turto (tai šiuo metu aktyviai daro Indija, Kinija, arabų šalys) ir norint sumažinti sąnaudas tarptautinėms bendrovėms reikia ieškoti šalies, kurioje įmanoma efektyviau atlikti vienus ar kitus procesus, taip optimizuojant visą gamybos ir paslaugų teikimo grandinę. „Man sunku kalbėti apie visą Baltijos regioną, tačiau bent jau Lietuvoje nė viena šių paskatų neatrodo palanki. Pirmoji – todėl, kad reikštų pigų išpardavimą, antroji – todėl, kad Lietuva nėra nei efektyvi, nei naši šalis, jai buvo sunku pritraukti investicijas net ir esant ekonominiam pakilimui“, – nelinksmi apibendrina V. Veitas.

Tarptautinis valiutos fondas primygtinai rekomenduoja pradėti privatizaciją ir Baltarusijoje, tačiau Aleksandras Lukašenka įsikibęs laikosi nuomonės, kad ekonominis sunkmetis šio proceso nepagreitins ir jam įtakos neturės. Juk taip ilgai visuomenei buvo kalbama apie išskirtinį „ekonominį stebuklą“ ir gąsdinama Rusijos pavyzdžiu, kur viską susigrobė oligarchai.

Vis dėlto pastaruoju metu per televiziją vis dažniau skelbiama informacija apie pastebimai gerėjantį investicinių klimatą Baltarusijoje. Ir primenamas 2008 m. valstybės sprendimas parduoti ryšio bendrovių „Velcom“ ir „BeST“ (dabar „Life“), kurias įsigijo austrų „Telecom Austria“ ir turkų „Turkcell“, akcijų dalį.

rio akcininkės – dvi valstybės įmonės – ketina parduoti 46 proc. akcijų.

Lenkijos ekspertai tvirtina, kad ypač patrauklios investuotojams turėtų būti energetikos įmonės. Ir net nurodomas potencialus pirkėjas – Vokietijos bendrovė RWE.

Švedijos investicinės bendrovės „East Capital Group“ vadovas P. E. Håkanssonas iš visų išvardytų regiono šalių labiausiai akcentuoja Rusiją: „Ilgą laiką investiciniu požiūriu ši šalis buvo vertinama prasčiau nei Lenkija. Viena priežasčių – Lenkijoje labai stiprūs pensijų fondai. Augimo tempai abiejose šalyse vienodi, bet Rusijos aktyvų kainos žemesnės. Tad mes pirkime rusų bendroves.“

KĄKADA GEDIMINO PROSPEKTO ŠIRDYJE BUVĘ SAVIVALDYBĖS PASTATAI BUVO PARDUOTI NORINT PASTATYTI NAUJĄ, TAUPIĄ IR MODERNIĄ SAVIVALDYBĘ. ŠIANDIEN NAUJĄ PASTATĄ, UŽ KURĮ IKI ŠIOL MOKAMA „SĖB LIZINGUI“, KETINAMA PARDUOTI IR NUOMOTIS PATALPAS. ŽINANT SKOLŲ DYDĮ, GALIMA SUTIKTI, KAD TAI VIENAS GALIMŲ SPRENDIMŲ. TAČIAU KYLA KLAUSIMAS, KODĖL NET NEBANDOMA IEŠKOTI BŪDŲ, KAIP IŠLEISTI OBLIGACIJAS, KURIOS BŪTŲ PADENGTO VILNIAUS MIESTUI PRIKLAUSANČIU TURTU. TOKIOS OBLIGACIJOS LEISTŲ GAUTI PINIGŲ ŠIANDIEN IR ATIDĖTI TURTO, KURIS ŠIUO METU ARTI DUGNO, PARDAVIMĄ. ŽINOMA, EINANT ŠIUO KELIU IŠLOŠTŲ TIK FINANSININKAI, O POLITINIŲ STATYBOS PROJEKTŲ ŠALININKAI PATIRTŲ NUOSTOLIŲ. JUK, PARDAVUS DABARTINIŲ PASTATŲ IR ATSIGAUNANT EKONOMIKAI, BŪS GALIMA VĖL TEIGTI, KAD SAVIVALDYBEI REIKIA NAUJO IR LIETUVOS SOSTINEI TINKAMESNIO PASTATO. IR PASTATYTI JĮ TOKĮ PAT DIDINGĄ, KAIP NACIONALINIS STADIONAS, KURIO DIDINGI GRIAUČIAI IR YRA VIENA PAGRINDINIŲ „IŠSIPARDAVIMO“ PAČIU BLOGIAUSIU METU PRIEŽASČIŲ.

BEL / ANDRIUS UFARTO NUOTR.

Lenkai už parduodamas valstybės įmonių akcijas tikisi gauti 10 mlrd. JAV dolerių. Parduodamųjų sąrašė – anglies bendrovė „Lubelski Wegiel Bogdanka“, elektros energijos gamintojas PGE, draudimo įmonė PZU ir bankas „PKO Bank Polski“. Lenkų pasirinktas akcijų pardavimo būdas – IPO (angl. *Initial Public Offering* – „pirminis viešas akcijų siūlymas“). Finansų rinkų terminologijoje taip vadinamas procesas, kai bendrovės akcijos pirmą kartą siūlomos investuotojams ir pradedamos kotiruoti biržoje. Bendrovė PGE per IPO 2009 m. spalį planavo surinkti 1,7 mlrd. JAV dolerių. 2010 m. tokių akcijų pardavimo būdą žada pasirinkti lenkų judriojo ryšio operatorius „Polkomtel“, ku-

Rusijos vyriausybė paskelbė, kad 2010 m. yra pasirengusi parduoti savo 450 įmonių aktyvus ir už tai gauti apie 70 mlrd. rublių (2,4 mlrd. JAV dolerių). Parduoti ruošiami oro, jūrų ir upių uostai, gamybos įmonės ir t. t. Daugiausia aistrų kyla dėl ketinimo parduoti „Rosneft“ akcijas: šalininkų ir priešininkų pozicijos beveik lygios. Tačiau pinigų deficito argumentas gali pasirodyti svarsnis, nes apskaičiuota, jog, sumažinus valstybės akcijų dalį nuo 75 iki 50 proc., vyriausybė tiesiog gautų papildomus 20 mlrd. JAV dolerių. O pinigų juk labai reikia ir biudžeto deficitui mažinti, ir suplanuotai ambicingai pensijų reformai. ■